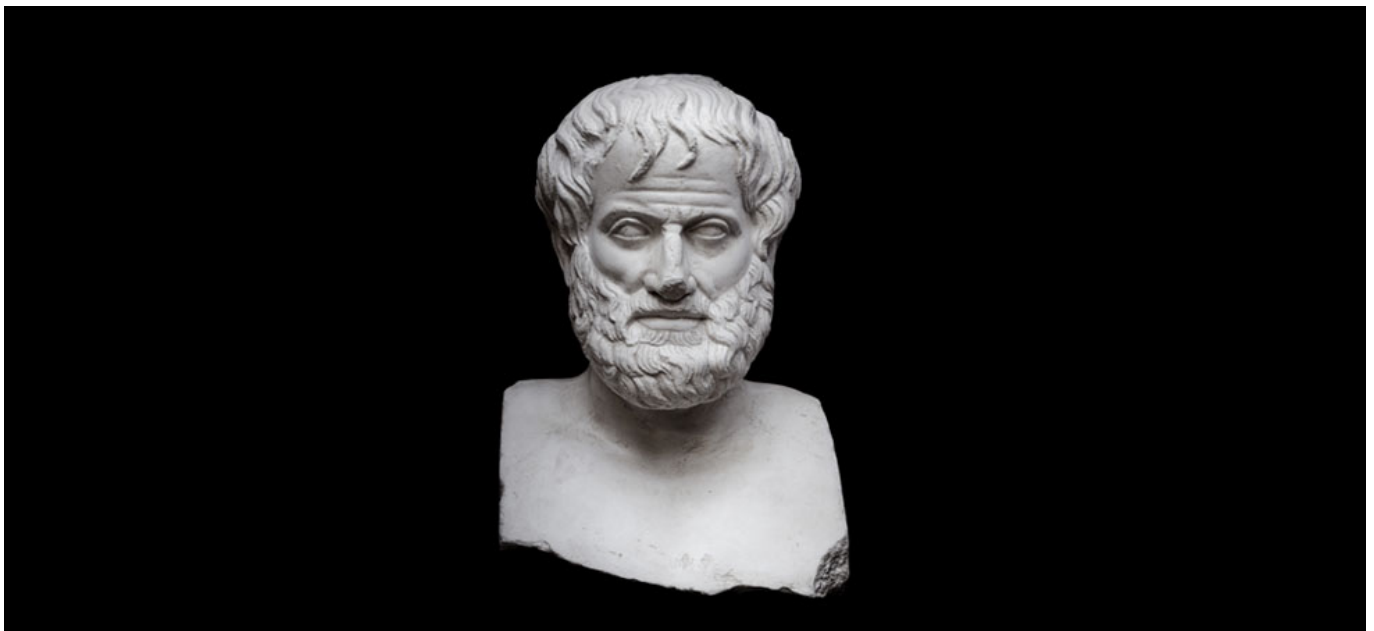

Τι εννοούσε ο Αριστοτέλης μιλώντας για αρετή; (Ειρήνη Αρτέμη, Δρ. Θεολογίας - Φιλολόγος)

/ [Πεμπουσία](#)

Ο Σταγειρίτης φιλόσοφος δαπανά μεγάλο μέρος των έργων του ασχολούμενος με την έννοια της αρετής. Πάνω στην έννοια του όρου αυτού θεμελιώνει τη φιλοσοφία του για την ηθική, την οποία εξαρτά σε μέγιστο βαθμό με την αρετή.

Η αρετή είναι το μέσο για την επίτευξη του ύψιστου αγαθού για τον άνθρωπο της ευδαιμονίας. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο ότι πραγματεύεται την έννοια της αρετής σε τρία έργα του: τα Ηθικά Νικομάχεια, τα Ηθικά μεγάλα και τα Ηθικά Ευδήμεια. Επειδή σε καθένα έργο από τα προηγούμενα πραγματεύεται το περιεχόμενο της αρετής με διαφορετικό τρόπο, προσπαθώντας να γίνει κατανοητός και να αγγίξει τις ευαίσθητες χορδές του μυαλού και της ψυχής, διαφορετικού κάθε φορά κοινού μαθητών, επιστημόνων, απλών ακροατών.

Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι οποιαδήποτε τέχνη -και στο σημείο αυτό δεν εννοούμε μόνο κάθε τεχνική δραστηριότητα αλλά και κάθε δραστηριότητα που έχει σχέση με τη διανόηση το νου- σκοπό έχει την επίτευξη κάποιου αγαθού[1]. Σύμφωνα,

λοιπόν, με την άποψη αυτή όλα έχουν μία νομοτέλεια για να οδηγήσουν στην απόκτηση του υπέρτατου αγαθού, που δεν είναι άλλο από την ευδαιμονία. Η ηθική φιλοσοφία του Αριστοτέλη έχει τελολογικό χαρακτήρα. Όλη η φύση απαρτίζεται από όντα και πράγματα που έχουν κάποιο τέλος (σκοπό), δηλαδή υπόκεινται σε εντελέχεια[2]. Το τέλος είναι ο στόχος για να πετύχουμε αυτό το οποίο είναι άριστο. Στο σημείο αυτό ο φιλόσοφος παρομοιάζει το υπέρτατο αγαθό με το στόχο που βάζουν οι τοξότες, οι οποίοι όσο πιο πολύ εξασκούνται τόσο ευκολότερα μπορούν να πετύχουν το στόχο τους.

Τι είναι όμως αρετή και ποιό το περιεχόμενό της; Ο Αριστοτέλης θέλει να αποδείξει ότι η αρετή είναι μεσότητα, δηλαδή η μέση οδός. Μόνο όταν οι πράξεις, τα έργα αλλά και τα πάθη μας πορεύονται κατά τη μέση οδό κερδίζουμε τον έπαινο επιτυγχάνοντας το σωστό: «το δε μέσον επαινείται και κατορθούται»[3]. Αντίθετα, ερχόμαστε αντιμέτωποι με τον ψόγο, όταν η πράξεις μας, τα συναισθήματά μας αλλά και οι αντιδράσεις μας είναι ακραίες και υπερβολικές: «η δε αρετή περί πάθη και πράξεις εστίν, εν οίς η μεν υπερβολή αμαρτάνεται και η έλλειψις ψέγεται»[4]. Κατά συνέπεια «Μεσότης τις άρα εστίν η αρετή»[5], για να προσθέσει σε άλλο σημείο ότι «μεσότης τις άρα εστίν η αρετή, στοχαστική γε ούσα του μέσου»[6]. Αν και ο Αριστοτέλης εκφέρει τις δύο αυτές προτάσεις που συνδέουν την αρετή με τη μεσότητα με οριστική έγκλιση που φανερώνει το πραγματικό, ο ορισμός αυτός θεωρούμε ότι είναι κάπως σχετικός και ίσως ανακλύσουν κάποιες απόψεις που δε συνάδουν με όσα λέχθηκαν από το φιλόσοφό μας. Η έννοια της αρετής ως η μεσαία οδός ανάμεσα στα άκρα δεν αποδίδει με σαφές νόημα το περιεχόμενο του όρου αρετή, παρά μόνο τον τρόπο, το μέσο που μπορεί κάποιος να κατακτήσει την αρετή. Αυτό, όμως δημιουργεί κάποια ρευστότητα αφού συνδέεται άμεσα τόσο με το χώρο όσο και με το χρόνο που επιδιώκεται η επίτευξη της αρετής.

Χαρακτηριστικά γράφει ο φιλόσοφος από τα Στάγειρα ότι η αρετή είναι μία έξις (ψυχική συνήθεια) που επιλέγεται ελεύθερα από τον εκάστοτε άνθρωπο, βρίσκεται στο μέσον το οποίον ορίζεται σε σχέση με εμάς και τους άλλους η σε σχέση με εμάς και τα πράγματα. Η λογική του κάθε ανθρώπου είναι εκείνη που το καθορίζει[7]. Ο κάθε άνθρωπος από τη φύση του έχει προαίρεση προς το καλό, στο οποίο οδηγείται δια μέσου της μεσότητας των επιλογών του και της ζωής του. Με βάση αυτό μπορούμε να ισχυριστούμε ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ενάρητοι; Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι μπορεί όλοι να έχουμε προαίρεση προς το καλό αλλά οι πράξεις μας είναι εκείνες που καθορίζουν εν τέλει ποιός πραγματικά είναι ενάρητος, αφού οι ηθικές αρχές του αποτελούν τον μπούσουλα για την πραγμάτωση της αρετής στη ζωή του. Γινόμαστε, όμως ηθικοί για τον εαυτό μας; Όχι, γιατί αυτό δεν θα είχε καμία αξία. Το να είμαστε ηθικοί έχει άμεσες

επιπτώσεις στο κοινωνικό σύνολο μέσα στο οποίο διαβιούμε. Προσπαθούμε να αποκτήσουμε την αρετή της ηθικής για χάρη των άλλων, οι οποίοι αυτοί θα καρπωθούν τους καρπούς των ενεργειών μας που έχουν ως βάση την αρετή.

Ο Αριστοτέλης διαχωρίζει την αρετή σε δύο είδη, τη διανοητική και την ηθική. Η πρώτη διδάσκεται. Ανάλογα με τη διδασκαλία που θα δεχθεί κάποιος μπορεί να την αυξήσει ή ακόμα και να την τελειοποιήσει. Η δεύτερη δεν διδάσκεται αλλά είναι αποτέλεσμα του έθνους. Τονίζει ότι οι αρετές ούτε υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως ούτε όμως αντίκειται στη φύση μας η γένεση των αρετών. Η φύση μας προίκισε με επιδεκτικότητα στις αρετές το πως και το πόσο θα τις καλλιεργήσουμε εξαρτάται από τη διαδικασία του έθνους.

Σημειώσεις

[1] *Αριστοτέλους, Ἠθικά Νικομάχεια, Α1. (1094α): «Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πράξις τε καὶ προαίρεσις, ἀγαθοῦ τινὸς ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφήναντο τάγαθόν, οὗ πάντ' ἐφίεται».*

[2] *Αὐτόθι.*

[3] *HN B6 (1107a).*

[4] *HN B6 (1106b - 1107a).*

[5] *HN B6 (1107a).*

[6] *Αὐτόθι.*

[7] *HN B6 (1106b- 1107a): «Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὕσα [1107a] τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγω καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν».*

Παρατήρηση: το παρόν άρθρο αποτελεί τμήμα της εργασίας «Ευδαιμονία και Ηθική» της Φιλολόγου και Δρ. Θεολογίας, Ειρήνης Αρτέμη, που η ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ θα δημοσιεύσει σε συνέχειες.
